

تفسير موضوعي قرآن كريم
(بر اساس تفسير الميزان)

www.ketab.ir

حجت الاسلام والمسلمين مصطفى كريمي
عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

سرشناسه،	کریمی، مصطفی؛ ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور،	تفسیر موضوعی قرآن کریم (براساس تفسیر المیزان) / مصطفی کریمی؛ تدوین نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی.
مشخصات نشر،	قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری،	۲۸۸ ص.
شابک،	978-600-441-070-0
فروست،	مجموعه قرآن و متون اسلامی؛ ۳۶
وضعیت فهرست‌نویسی،	فیبیا
یادداشت،	کتاب حاضر براساس کتاب «المیزان فی تفسیر القرآن» تألیف محمدحسین طباطبائی است.
موضوع،	تفاسیر شیعه - قرن ۱۴
موضوع،	قرآن - بررسی و شناخت
شناسه افزوده،	Qur'an - Shiite hermeneutics - 20 th century
شناسه افزوده،	قرآن - بررسی و شناخت
شناسه افزوده،	قرآن - طباطبائی، محمدحسین، ۱۳۶۰ - ۱۲۸۱ - المیزان فی تفسیر القرآن
شناسه افزوده،	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
شناسه افزوده،	دانشگاه معارف اسلامی، معاونت پژوهشی
شناسه افزوده،	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، دفتر نشر معارف
رده‌بندی کنگره،	۱۳۹۵ - ۳۷ - ۳۹۸
رده‌بندی دیویی،	۲۹۷/۱۷۹
شماره کتاب‌شناسی ملی،	۴۴۴۳۳۸۹

استاد محترم و دانشجوی عزیز

خواهشمند است با ارائه دیدگاه‌های خود ما را در رفع نواقص و ارتقای کتاب یاری بخشید.

شماره تلفن گروه قرآن و متون اسلامی: ۰۲۵-۳۲۱۱۰۵۶۵

صندوق پستی: ۶۱۷۳-۳۷۱۵۵

پست الکترونیکی: tafsir@maaref.ac.ir

مجموعه آشنایی با منابع اسلامی

۳۶

تفسیر موضوعی قرآن کریم (براساس تفسیر المیزان)

نماینده: مصطفی کریمی

نهاد ناایندگی نام معظم رهبری در دانشگاهها

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی

حروفچین: اعظم یزدی / ویراستار: مرتضی داوری

بازبین نهایی: جواد ابراهیمی / صفحه آرا: صالح زارع

طراح جلد: محمدهادی ماضوری

ناشر: دفتر نشر معارف / نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / قیمت: ۹۰۰۰ تومان

شابک: ۰-۷۰-۴۴۱-۶۰۰-۷۸

کلیه حقوق محفوظ است

مراکز پخش:

مدیریت پخش دفتر نشر معارف قم، خیابان شهید، کوچه ۳۲، شماره ۳، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۰۰۰۴

- قم: ۳۷۷۳۵۴۵۱ (قم شعبه دوم): ۳۲۹۰۴۴۴۰ ■ تهران: ۸۸۹۱۱۲۱۲ ■ شیراز: ۰۷۱۳۲۳۴۴۶۱۴ ■ مشهد: ۰۵۱۳۲۲۲۰۱۱۹
- کرمانشاه: ۰۸۳۲۷۲۳۸۴۱۱ ■ کرمان: ۰۳۴۲۲۲۳۱۴۶۶ ■ رشت: ۰۱۳۲۳۳۲۰۶۹۷ ■ تبریز: ۰۴۱۳۳۳۶۸۷۳۱
- کرج: ۰۲۶۳۴۴۸۶۲۵۷ ■ شهرکرد: ۰۳۸۲۲۲۴۳۲۲۲ ■ قزوین: ۰۲۸۳۳۳۶۲۸۰۶ ■ ساری: ۰۱۱۳۲۲۵۳۰۲۰
- ارومیه: ۰۴۴۲۲۲۵۴۵۲۲ ■ اراک: ۰۸۶۲۲۲۲۹۰۳۸ ■ اصفهان: ۰۳۱۳۳۳۴۴۲۰۵۰۵ ■ اردبیل: ۰۴۵۳۳۲۶۰۳۱۴
- بیرجند: ۰۵۶۳۲۲۲۴۱۷۹ ■ ایلام: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۸ ■ گرگان: ۰۱۷۳۲۲۲۷۸۸۰ ■ اهواز: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۶۴
- بندرعباس: ۰۷۶۳۶۱۷۵۵۷ ■ بوشهر: ۰۹۱۷۶۶۷۱۵۵۴ ■ خرم آباد: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۷۴ ■ یاسوج: ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۵
- زنجان: ۰۲۴۲۳۳۶۶۴۲۵ و ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۲ ■ باتوق کتاب بجنورد: ۰۵۸۳۲۲۱۲۲۸۳ و ۰۹۱۰۷۷۵۵۱۸۴

نشانی الکترونیکی: E-mail: info@ketabroom.ir، پایگاه اینترنتی: www.ketabroom.ir

سخن آغازین

پیامبر اسلام ﷺ فرمود: «إِنْ أُرْتُمَ عَيْنُ السَّعْدَاءِ وَمَوْتَ الشَّهْدَاءِ وَالتَّجَاةَ يَوْمَ الْحَسْرَةِ وَالْظَّلَّ يَوْمَ الْخُرُورِ وَالْهَدَى يَوْمَ الضَّلَالَةِ أَذْهَبَ الْقُرْبَى الْقَبْرُ فَإِنَّهُ كَلَامُ الرَّحْمَنِ وَجَزُؤٌ مِنَ الشَّيْطَانِ وَرُجْعَانٌ فِي الْمِيزَانِ؛ اگر در پی زندگی سعادت‌مندان، مرگ شهیدان، نجات روز حسرت (قیامت)، سایه روز سوزان و هدایت در روز گمراهی هستید، قرآن را یاد کنید که آن سخن خدای مهربان، سپری در مقابل شیطان و سنگینی در ترازوی اعمال است».^۱

بر اساس آیات و روایات، کاربرست آموزه‌های کتاب بخش قرآن در همه ابعاد زندگی، ضرورتی انکارنشدنی است. پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، گامی بزرگ در جهت تبیین مفاهیم و معارف قرآن و یادگیری و تدبیر در آن برداشته شد که از جمله آن، اهتمام محافل دانشگاهی به این مهم در قالب درس تفسیر موضوعی قرآن کریم به ارزش دو واحد، از دروس معارف اسلامی است.

در میان تفاسیر نگاشته شده بر قرآن، تفسیر المیزان اثر علامه سید محمدحسین طباطبایی، از جامع‌ترین و مفصل‌ترین تفاسیری است که به دلیل به کارگیری دقیق و عمیق روش تفسیر قرآن به قرآن و نیز رعایت انصاف علمی، در کانون توجه عالمان شیعه و سنی و اندیشمندان سایر ادیان قرار گرفته است و از معتبرترین منابع فهم و تحقیق در قرآن

شناخته می‌شود؛ از این رو معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی که وظیفه خطیر تدوین متون درسی معارف اسلامی در سراسر کشور را برعهده دارد، با هدف ارتقای محتوای آموزشی کتب و آشنایی نسل جوان و فرهیخته دانشگاهی با منابع متقن و اصیل تفسیری، کتاب *تفسیر موضوعی قرآن کریم (براساس تفسیر المیزان)* را پیشکش مخاطبان می‌کند.

این اثر، به قلم *حجت الاسلام والمسلمین مصطفی کریمی*، عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ره نگارش یافته است و نگارنده تلاش نموده تا دیدگاه‌های مؤلف *تفسیر المیزان* را بر اساس سرفصل مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و به قلمی روان و مناسب مخاطبان دانشجوی، در قالب شش فصل (در چهارده درس) ارائه نماید.

معاونت پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، از نویسنده ارجمند و ارزیابان گرامی، حجج اسلام دکتر مجید حدادی و دکتر مهدی رستم‌نژاد و نیز مدیر و کارشناس محترم گروه، حجج اسلام دکتر محمدادی منصور و آقای علی سراقی و سایر همکارانی که در ویرایش، تایپ و صفحه‌آرایی این اثر تلاشی کردند، قدردانی و سپاسگزاری می‌کند.

امید است صاحب‌نظران و دانشجویان گرامی با ارائه پیشنهادهای سازنده خود، یاری‌گر این نهاد فرهنگی در اعتلای فرهنگ قرآنی باشند.

فهرست مطالب

۱۹	پیش‌نوشتار
----	------------

فصل اول: قرآن

(۵-۲۲)

۲۵	درس یکم: شناخت قرآن
۲۵	اهداف درس
۲۶	الف) قرآن، سخن بی‌همتای خدا
۲۶	یک. تحدی قرآن
۲۸	دو. ابعاد اعجاز
۳۲	سه. قرآن، معجزه جاوید
۳۲	ب) الهی‌بودن واژگان و قالب قرآن
۳۲	یک. دلیل عقلی
۳۳	دو. دلیل نقلی
۳۴	ج) تحریف‌ناپذیری قرآن
۳۴	یک. دلیل عقلی بر سلامت قرآن از تحریف
۳۴	دو. شواهد قرآنی
۳۵	د) قرآن، هدایتگر جامع
۳۶	یک. شواهد قرآنی جامعیت قرآن کریم
۳۷	دو. شواهد روایی جامعیت قرآن

۳۸	خلاصه
۳۹	پرسش‌ها
۳۹	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۴۰	تحقیق
۴۱	درس دوم: هدایت به قرآن
۴۱	اهداف درس
۴۲	الف) انس با قرآن
۴۲	۱. گوش دادن به قرآن
۴۳	۲. خواندن قرآن
۴۴	۳. تدبیر قرآن
۴۵	ب) فهم و تفهیم قرآن
۴۶	۱. فهم‌پذیری قرآن
۴۶	۲. روش صحیح تفهیم قرآن
۴۹	۳. نیاز به روایات در فهم عمیق قرآن
۴۹	چهار. شرایط مفسر قرآن
۵۰	ج) درمان دردها با عمل به قرآن
۵۰	۱. طلب درمان از قرآن
۵۲	۲. ایمان، شرط بهره‌مندی از قرآن
۵۴	خلاصه
۵۵	پرسش‌ها
۵۵	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۵۶	تحقیق

فصل دوم: خداوند بلندمرتبه و صفات او

(۵۷-۹۲)

۵۹	درس سوم: باور به خدا
۵۹	اهداف درس
۶۰	الف) اهمیت و ارزش خداشناسی
۶۰	ب) فطری بودن خداشناسی

۶۱	یک. مراد از فطری بودن خداشناسی
۶۲	دو. شواهد فطری بودن شناخت خدا
۶۲	ج) برهان بر اثبات خدا
۶۳	یک. برهان بر اصل وجود خدا
۶۴	دو. دائمی بودن نیاز به خدا
۶۶	د) علل انکار خدا و نشانه های الهی
۶۶	یک. علل معرفت شناختی
۶۸	دو. علل اخلاقی
۷۰	ه) صفات کلی خدا
۷۰	یک. خدا دارای بهترین صفات
۷۱	دو. حی و قیوم، حامی و برین صفات الهی
۷۲	خلاصه
۷۴	پرستش ها
۷۴	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۷۴	تحقیق
۷۵	درس چهارم: باور به یکتایی خدا
۷۵	اهداف درس
۷۵	الف) یکتایی خدا در تدبیر عالم
۷۶	یک. انواع تدبیر الهی
۷۷	دو. ادله و شواهد توحید در ربوبیت
۷۹	ب) خدا، تنها موجود سزاوار پیروی
۷۹	یک. ادله و شواهد انحصار پیروی به خدا
۸۱	دو. پیروی از دیگران، تنها به اذن خدا
۸۲	ج) پرستش خداوند یکتا
۸۳	یک. ادله و شواهد ضرورت پرستش خدای یکتا
۸۴	دو. دعوت پیامبران به یکتاپرستی و اقامه برهان بر آن
۸۷	سه. ضرورت دوری از پرستش غیر خدا حتی به نیت تقرب الهی
۸۸	چهار. ضرورت یکتاپرستی در هر شرایط
۸۹	پنج. بی نیازی خدا از عبادت بندگان

۸۹	خلاصه
۹۱	پرسش ها
۹۱	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۹۱	پژوهش

فصل سوم: سعادت انسان

(۹۳- ۱۲۸)

۹۵	درس پنجم: سعادت انسان، هدف آفرینش
۹۵	اهداف درس
۹۶	الف) مفهوم آفرینی سعادت
۹۶	یک. فلاح
۹۷	دو. فوز
۹۷	ب) حقیقت سعادت انسان و مراتب آن
۹۷	ج) قرآن و سعادت همه جانبه انسان
۹۸	یک. توجه به سعادت جسمی و روحی
۹۹	دو. توجه به سعادت دنیوی و اخروی
۱۰۰	د) توحید و بندگی، نهایت سعادت انسان
۱۰۱	ه) سعادت‌مندان و شقاوتمندان
۱۰۲	و) سعادت، نتیجه رفتارهای اختیاری در سایه موهبت الهی
۱۰۵	ز) لذت سعادت‌مندان از اعمال خود
۱۰۵	ح) عاقبت رستگاران
۱۰۶	یک. وارد شدن در رحمت الهی
۱۰۶	دو. سکونت همیشگی در بهشت الهی
۱۰۷	سه. بهره‌مندی از رضایت الهی
۱۰۸	خلاصه
۱۰۹	پرسش ها
۱۱۰	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۱۱۰	پژوهش

۱۱۱.....	درس ششم: عوامل و موانع سعادت
۱۱۱.....	اهداف درس
۱۱۲.....	الف) عوامل سعادت
۱۱۲.....	یک. ایمان واقعی
۱۱۵.....	دو. یاد خدا بودن
۱۱۶.....	سه. پیروی از خدا و رسول او
۱۱۸.....	چهار. عبادت
۱۱۸.....	پنج. ترک نفس و تهذیب روح
۱۱۹.....	شش. تقه
۱۲۰.....	هفت. صبر
۱۲۱.....	هشت. راست گوئی
۱۲۲.....	نه. توبه (بازگشت به خدا)
۱۲۲.....	ده. امانت داری و وفای به عهد
۱۲۳.....	یازده. جهاد و هجرت در راه خدا
۱۲۴.....	دوازده. انفاق در راه خدا
۱۲۶.....	ب) موانع رستگاری
۱۲۶.....	یک. دروغ بستن به خدا
۱۲۶.....	دو. دروغ شمردن آیات خدا
۱۲۷.....	خلاصه
۱۲۸.....	پرسش ها
۱۲۸.....	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۱۲۸.....	پژوهش

فصل چهارم: نیایش و نماز، اوج بندگی

(۱۸۲- ۱۲۹)

۱۳۱.....	درس هفتم: نیایش و نماز
۱۳۱.....	اهداف درس
۱۳۲.....	الف) نماز اوج بندگی
۱۳۲.....	یک. اهمیت نماز

۱۳۵	دو. آثار نماز
۱۳۹	سه. پیامدهای ترک نماز یا کم توجهی به آن
۱۴۱	چهار. اهمیت نماز جماعت
۱۴۳	پنج. خواندن نمازهای نوافل، سنت رسول خدا
۱۴۳	شش. اهمیت نماز جمعه
۱۴۴	هفت. کسالت در نماز، نشانه نفاق
۱۴۴	ب) دعا، دست نیاز به سوی بی نیاز
۱۴۵	یک. آداب دعا
۱۴۷	دو. شرایط استجابت دعا
۱۴۹	سه. اثر قوی دعا با شرایط
۱۵۰	خلاصه
۱۵۱	پرسش ها
۱۵۱	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۱۵۱	پژوهش
۱۵۳	درس هشتم: تفسیر سوره مبارکه حمد
۱۵۳	اهداف درس
۱۵۴	الف) ویژگی های سوره حمد
۱۵۴	ب) آغاز کارها با نام خدای مهربان
۱۵۵	یک. نیک فرجامی کارها با نام خدا
۱۵۵	دو. معنای «اسم»
۱۵۵	سه. توضیح لفظ جلالة «الله»
۱۵۶	چهار. «بسم الله» در روایات
۱۵۶	پنج. معنای «رحمان» و «رحیم» و تفاوت میان آن دو
۱۵۷	ج) حمد الهی
۱۵۷	یک. منتهی شدن همه حمدها به حمد خدا
۱۵۸	دو. منزّه بودن خدا از توصیف بندگان
۱۵۸	د) خدا، رب و مالک عالم
۱۵۹	یک. معنای «عالمین»
۱۵۹	دو. مالکیت حقیقی خدا بر هستی

هـ. بندگی، تنها برای خدا و طلب یاری، تنها از او	۱۵۹
یک. خدا، مالک علی الاطلاق انسان ها	۱۶۰
دو. بندگی با اخلاص	۱۶۰
و) درخواست هدایت به صراط مستقیم از خدا	۱۶۱
یک. معنای صراط مستقیم	۱۶۱
دو. صراط مستقیم، راهی به سوی بالا	۱۶۲
سه. ضالین، هم مصداق با مشرکان و ستمکاران	۱۶۲
چهار. پیروی از خدا و پیامبر و همراه بهره مندان از نعمت الهی شدن	۱۶۳
پنج. صراط مستقیم در روایات	۱۶۳
خلاصه	۱۶۴
پرسش ها	۱۶۵
منابع برای مطالعه بیشتر	۱۶۵
پژوهش	۱۶۵
درس نهم: تفسیر سوره های توحید و قدر	۱۶۷
اهداف درس	۱۶۷
الف) سوره مبارکه توحید	۱۶۸
یک. ویژگی های سوره توحید	۱۶۸
دو. اقرار به یگانگی خدا	۱۶۹
سه. خدا، مقصد همه و نیازمندی همگان به او	۱۷۰
چهار. نزاییدن و زاده نشدن خدا	۱۷۱
پنج. خدای بی همتا	۱۷۱
ب) سوره قدر	۱۷۳
یک. ویژگی های سوره	۱۷۳
دو. نزول همه قرآن در شب قدر	۱۷۴
سه. تعیین شب قدر	۱۷۵
چهار. تقدیر اموری که سال در شب قدر	۱۷۵
پنج. تکرار شب قدر در هر سال	۱۷۶
شش. بزرگی و ارج شب قدر	۱۷۷

هفت. نزول فرشتگان و روح در شب قدر	۱۷۷
هشت. سلامت تا طلوع فجر	۱۷۸
خلاصه	۱۷۹
پرسش‌ها	۱۸۰
معرفی منابع برای مطالعه بیشتر	۱۸۱
پژوهش	۱۸۱

فصل پنجم: زندگی سعادت‌مندانه

(۲۳۸ - ۱۸۳)

درس دهم: باو جاگاه	۱۸۵
اهداف درس	۱۸۵
الف) خدمت مالی	۱۸۶
یک. انفاق و بخشش	۱۸۶
دو. بهره‌مند ساختن دیگران از قوا و ثروت خود	۱۹۰
سه. تشویق دیگران برای کمک به نیازمندان	۱۹۱
چهار. آثار نیک کمک مالی به دیگران	۱۹۲
ب) دوستی با مردم	۱۹۳
یک. دوستی با انسان‌های مؤمن و پرهیزکار	۱۹۳
دو. پرهیز از دوستی با برخی افراد	۱۹۴
ج) کمک به پیشرفت علمی و معنوی جامعه	۱۹۷
یک. اهمیت و جایگاه امر به معروف و نهی از منکر	۱۹۷
دو. جایگاه والای دعوت‌کنندگان به معروف و بازدارندگان از منکر	۱۹۸
سه. عواقب ترک امر به معروف و نهی از منکر	۱۹۸
د) پیوند با خویشاوندان	۱۹۹
یک. اهمیت ارتباط خوب با خویشاوندان	۱۹۹
دو. آثار ارتباط با خویشاوندان	۲۰۰
خلاصه	۲۰۱
پرسش‌ها	۲۰۳

۲۰۳	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۲۰۳	پژوهش
۲۰۵	درس یازدهم: ما و پدر و مادر
۲۰۵	اهداف درس
۲۰۶	الف) نیکی به پدر و مادر
۲۰۷	یک. مهربانی در رفتار
۲۰۸	دو. مهربانی در گفتار و نگاه
۲۰۹	سه. خدمت بی منت به پدر و مادر
۲۱۰	چهار. کمک مالی به والدین
۲۱۱	پنج. دعا برای والدین
۲۱۲	شش. آثار نیکی به پدر و مادر
۲۱۳	ب) پیروی از پدر و مادر
۲۱۳	یک. ضرورت پیروی از والدین
۲۱۴	دو. محدوده اطاعت از پدر و مادر
۲۱۶	سه. ورود به بهشت، نتیجه پیروی از پدر و مادر
۲۱۷	چهار. نافرمانی از والدین، گناهی بزرگ و موجب شکاف قلب
۲۱۸	خلاصه
۲۱۹	پرسش‌ها
۲۱۹	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۲۱۹	پژوهش
۲۲۱	درس دوازدهم: ما و همسر
۲۲۱	اهداف درس
۲۲۲	الف) تشویق خداوند به ازدواج و ضمانت روزی
۲۲۳	ب) اهمیت و برکات زندگی مشترک
۲۲۳	یک. رسیدن به آرامش
۲۲۳	دو. تجلی محبت و رحمت
۲۲۴	سه. ارضای نیاز طبیعی
۲۲۴	چهار. کاهش انحرافات اخلاقی و اجتماعی

۲۲۵.....	پنج. فراهم شدن زمینه بهتر عبادت و بندگی خدا.....
۲۲۶.....	شش. بقا و فزونی نسل انسان.....
۲۲۷.....	ج) آداب ازدواج.....
۲۲۷.....	یک. خواستگاری.....
۲۲۸.....	دو. دادن مهریه.....
۲۲۸.....	د) ویژگی های همسر شایسته.....
۲۲۹.....	یک. ایمان و خداپاوری.....
۲۳۱.....	و. عفت و پاکدامنی.....
۲۳۱.....	ه) عوامل استحکام زندگی مشترک.....
۲۳۲.....	یک. مادرززی یا همسر.....
۲۳۲.....	دو. همسر مشترک.....
۲۳۲.....	سه. معاشرت بیکو.....
۲۳۳.....	و) وظایف همسران.....
۲۳۳.....	یک. تربیت، وظیفه اصلی مادر.....
۲۳۴.....	دو. هزینه زندگی بر دوش مرد.....
۲۳۴.....	ز) محدوده همسرگزینی.....
۲۳۴.....	یک. زنان حرام برای مرد.....
۲۳۵.....	دو. مردان حرام برای زن.....
۲۳۵.....	خلاصه.....
۲۳۶.....	پرسش ها.....
۲۳۷.....	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر.....
۲۳۷.....	پژوهش.....

فصل ششم: انسان پس از دنیا

(۲۳۹- ۲۸۴)

۲۴۱.....	درس سیزدهم: مرگ وبرزخ.....
۲۴۱.....	اهداف درس.....
۲۴۲.....	الف) مرگ.....
۲۴۲.....	یک. حقیقت مرگ.....

۲۴۴.....	دو. حتمی و غیر اختیاری بودن مرگ
۲۴۵.....	سه. تجرد و بقای روح بعد از مرگ
۲۴۶.....	چهار. فلسفه مرگ
۲۴۷.....	پنج. دلایل ترس از مرگ
۲۴۸.....	شش. در آستانه مرگ
۲۵۱.....	هفت. معنای اجل و اقسام آن
۲۵۱.....	(ب) برزخ
۲۵۲.....	یک. اشیاء و شواهد وجود برزخ
۲۵۳.....	دو. مذاهب برزخ
۲۵۴.....	سه. تکامل در برزخ
۲۵۴.....	چهار. درخواست رنج و رحمت برای بازگشت به دنیا
۲۵۵.....	پنج. مجازات و پاداش در برزخ
۲۵۶.....	شش. حیات ویژه شهید در برزخ
۲۵۷.....	هفت. پایان عمر اهل دنیا با نفع مبایس
۲۵۸.....	خلاصه
۲۵۹.....	پرسش ها
۲۵۹.....	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۲۶۰.....	پژوهش
۲۶۱.....	درس چهاردهم: قیامت و آخرت
۲۶۱.....	اهداف درس
۲۶۱.....	الف) قیامت
۲۶۱.....	یک. امکان قیامت
۲۶۳.....	دو. حتمی بودن وقوع قیامت
۲۶۴.....	سه. چگونگی حسابرسی در قیامت
۲۶۷.....	چهار. حالات انسان ها در قیامت
۲۶۹.....	(ب) زندگی اخروی، فرجام انسان
۲۷۰.....	یک. بهشت و بهشتیان
۲۷۲.....	دو. دوزخ و دوزخیان

۲۷۶.....	خلاصه
۲۷۷.....	پرسش‌ها
۲۷۷.....	معرفی منابع برای مطالعه بیشتر
۲۷۸.....	پژوهش

منابع و مأخذ

(۲۸۵- ۲۸۸)

www.ketab.ir

بیش نوشتار

«إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ كَهْدَى لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَيِّنُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا»^۱

به یقین این قرآن به هدایت و معارفی که پایدارتر است راه می‌نماید و به آن مؤمنانی که، کارهای شایسته‌ای کنند می‌دهد که پاداشی بزرگ برایشان خواهد بود.

قرآن کریم آخرین و استوارترین کتاب آسمانی است و آمده است تا همواره راهنمای انسان‌ها به سعادت و راستی باشد. آقرآن کتابی است که روشنایی آن را خاموشی نیست؛ اقیانوسی است که کسی به ژرفای آن دسرس نخواهد داشت؛ راهی است که رهروش گمراه نمی‌شود؛ بنیادی است که پایه‌هایش فرو نمی‌ریزد؛^۲ درمانی برای دردهای فردی و اجتماعی است.^۳ پیامبر اکرم ﷺ به مدد معارف بی‌بدلی این هدیه خداوندی مردمان دوران جاهلیت را از کمند جهل و تاریکی رهانید و به نور توپید رساند. مسلمانان در پرتو بهره‌مندی از فهم صحیح قرآن کریم و عمل به آن به تکامل علمی و معنوی چشمگیری دست‌یافتند؛ چنان‌که به اعتراف برخی دانشمندان غیرمسلمان، جامعه اسلامی طی پنج قرن، از نظر علم و فرهنگ صدرنشین ملت‌ها، و از لحاظ نیرو، نظم، بسط قلمرو حکومت،

۱. اسراء (۱۷): ۹.

۲. شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ. (بقره (۲): ۱۸۵).

۳. برگرفته از سخن امیرالمؤمنین علیه السلام است که فرمود: «ثُمَّ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْكِتَابُ نُورًا لَا تَطْفَأُ مَصَابِيحُهُ وَبِرَاجٍ لَا يَخْبُو تَوَقُّدُهُ وَبَحْرًا لَا يَذْرُكُ قَعْرُهُ وَمِنْهَا جَا لَا يَصِلُ نَهْجُهُ وَشُعَاعًا لَا يَطْلُمُ ضَوْؤُهُ وَفَرْقَانًا لَا يُخَمَدُ بَرْهَانُهُ وَتَبَيَّنَا لَا تَهْتَمُّ أَرْكَائُهُ وَبِشْفَاءٍ لَا تُخْشَى أَسْفَاغُهُ». (تهجج البلاغه، صبحی صالح، خ ۱۹۸)

۴. وَ نُنْزِلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ. (اسراء (۱۷): ۸۲)

اخلاق نیک و سطح زندگانی پیشتاز جهان بود.^۱ برای نمونه، گوستاو لوبون می‌گوید: «تقریباً حدود ۵ الی ۶ قرن، تنها کتاب‌های علمی که در دانشگاه‌های اروپا تدریس می‌شد، همان کتاب‌هایی بود که از زبان‌های عربی به لاتین ترجمه شده بود.»^۲ انشاءالله امت اسلامی با فهم صحیح قرآن کریم و بهره‌مندی از معارف آن و عمل به دستورهای نجات‌بخش این کتاب الهی، آن عزت الهی پیشین را بازابد.

الحمد لله در کشور ما به برکت انقلاب اسلامی با رهبری امام خمینی (ره)، اقبال بسیاری به قرآن کریم شده است. این اقبال و احساس نیاز به معارف ناب قرآنی در مراکز علمی و دانشگاه‌ها، درمان دانشجویان روزافزون است.

برای پاسخ به این نیاز دانشجویان، دو واحد از درس‌های معارف دانشگاه‌ها به تفسیر موضوعی قرآن کریم اختصاص یافته است. این کار نیازمند آن است که معارف حیات‌بخش قرآن کریم درباره برخی موضوعات دارای اولویت، با استفاده از تفاسیر معتبر در اختیار قشر فرهیخته دانشجویان قرار گیرد.

تفسیر المیزان که به قلم مرحوم علامه سید محمد حسین طباطبائی (ره) نگارش شده است، یکی از جامع‌ترین تفاسیر قرآن کریم به‌شمار می‌آید. این تفسیر گران‌مایه درباره موضوعات قرآنی و مسائل گوناگون مربوط به دین و هدایت انسان تبیین متن را استواری دارد. علامه طباطبائی در این تفسیر به مناسبت‌های مختلف، مباحث مورد نیاز جامعه اسلامی را مطرح کرده و برای حل آنها روش تفسیر موضوعی آیات قرآن کریم را به‌کار گرفته است. با توجه به ویژگی‌های تفسیر المیزان، متن پیش‌رو، دیدگاه قرآن کریم درباره برخی از مهم‌ترین مسائل مورد نیاز دانشجویان گرامی را با استفاده از آن تفسیر گران‌سنگ بررسی می‌کند. درتدوین این متن ویژگی‌های یک متن استاندارد آموزشی رعایت شده است.

ازاین‌رو در هر درس، افزون بر محتوای علمی، پیش‌سازمان‌دهنده، اهداف درس،

۱. رک: دوران، تاریخ تمدن، ج ۴، ص ۴۳۲.

۲. لوبون، تمدن اسلام و عرب، ص ۷۷.

فعالیت‌های ضمن درس، چکیده مطالب، پرسش‌های آزمون پایانی، منابع برای مطالعه بیشتر و موضوع تحقیق نیز آمده است.

مطالب کتاب به ارزش دو واحد درسی در شش فصل و چهارده درس تدوین شده است. هر درس در یک جلسه نود دقیقه‌ای تدریس می‌شود.

فصل با عنوان «ما و قرآن» شامل دو مسئله شناخت قرآن و هدایت به قرآن می‌شود. فصل دوم با عنوان «ما و خدا» دو مسئله «باور به خدا» و «صفات خدا» را بررسی کرده است. فصل سوم با عنوان «سعادت انسان» طی دو درس، از «سعادت به عنوان هدف آفرینش انسان» و «عوامل سعادت آفرین» سخن می‌گوید. فصل چهارم که «نیایش و نماز اوج بندگی» نام دارد، در درس اول «نیایش و نماز» در درس دوم «تفسیر سوره حمد» و در درس سوم، «تفسیر سوره توحید» و «تفسیر سوره قدر» را بیان می‌کند. فصل پنجم زندگی سعادت‌مندانه انسان را با بررسی وظیفه انسان‌ها نسبت به جامعه، پدر، مادر و همسر بررسی کرده است. فصل ششم با عنوان «زندگی انسان پس از دنیا، «مرگ»، «حیات برزخی انسان»، «قیامت» و «حیات اخروی انسان» را بررسی می‌کند.

یادآور می‌شود پاره‌ای از مطالب ضروری که به تدریس نیاز داشت، در پیوست بعضی درس‌ها آمده است. دانشجویان گرامی خود می‌توانند این مطالب را مطالعه کنند.

خداوند را برای همه نعمت‌های بی‌منت او از جمله توفیق تدوین این متن سپاس می‌گوییم و بر ارواح انبیا و اوصیای الهی به‌ویژه حضرت محمد ﷺ و ائمه اهل بیت  و علمای راستین درود می‌فرستیم. از همه کسانی که در سامان یافتن این کتاب و نشر آن بنده را یاری کردند، به‌ویژه حجج اسلام آقایان داوودی، رهبری و فربهی که تهیه یادداشت‌های اولیه برخی درس‌ها را برعهده داشتند تشکر می‌کنم.

همچنین از معاون محترم پژوهشی دانشگاه معارف اسلامی، حجت الاسلام والمسلمین

آقای دکتر حسین ارجینی و مدیر گروه قرآن و متون اسلامی، حجت الاسلام و المسلمین
محمد هادی منصوری و کارشناس گروه قرآن و متون اسلامی، حجت الاسلام علی سراقی و
ارزیابان محترم و ویراستار گرامی کمال قدردانی را دارم و توفیق همه این بزرگواران را از
خداوند متعال خواهانم.

وَأَخِرُ دَعَوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

مصطفی کریمی

عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

بهار ۱۳۹۵